

Милош Кнежевић

Институ за политичке студије, Београд

РАЗМИШЉАТИ О КОСОВУ И МЕТОХИЈИ*

Смисао унутрашњег и спољашњег дијалога о косметском проблему**

Сажетак

Питање Косова и Метохије се у историјском и актуелном времену у свести грађана Србије исказује у изразитом проблемском виду. Аутор полази са становишта да је разговор актера и тумача косметске драме, културна потреба и друштвена вредност, али и неопходно средство у решавању проблема. Косметски проблем се у скоријој историји погоршавао од поремећених српско/албанских односа у покрајини, до агресије НАТО, сецесије и проглашења независности лажне државе Косово. У основи косметског проблема налази се дубоко укорјењени албански сепаратизам и иредентизам.

Републици Србији се политички намеће стабилисање и нормализовање српско/албанских односа путем српског признања независности Republica Kosova. Захтев за признањем

* Овај текст је написан за потребе учешћа на другом по реду сусрету у оквиру унутрашњег дијалога о решавању проблема Косова и Метохије, на коме су се окупили представници института друштвених наука. Сусрет је одржан у Палати Србија 13. новембра 2017. године. Изводи из текста су интерпретирани у току дијалога, сходно расположивом десетоминутном времену. Пред читаоцима се налази потпуни текст припремљеног излагања.

** Чланак је, такође, настао као резултат делатности аутора на научном пројекту бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

повезује се са перспективом пријема Србије у чланство Европске уније. Србији се препоручује што брже прилагођавање тзв. новој реалности на терену. Насилно измењене околности у српско/албанским односима на Косову и Метохији се међу Албанцима и њиховим савезницима тумаче као неповратне и непроменљиве. Од Србије се тражи да на споследку потпише споразум у „правно обавезној форми“, што значи да правно зувек устали и потврди неприхватљиво и неиздржљиво национално, државно и геополитичко стање.

Да би се остварили поменути циљеви Србији се налаже промена Устава у чијим будућим нормама више не би требало да буде садржано неопућиво право на територијални интегритет државе а тиме и на простор АП Косова и Метохија. Зато је један о циљева обновљеног унутрашњег дијалога налажење погодног модела решавања косметског проблема. Приметно је да се у унутрашњем дијалогу преплићу геополитичка решења са уставноправним моделима. У досадашњој јавној дебати, у медијима и научним комуникацијама поменуто је преко четрдесетак различитих варијанти преуређења односа на КиМ и у Србији. Остварења неких од изнешених предлога су могућа и вероватна, а понека колико бизарна толико немогућа.

Унутрашњи и спољашњи дијалог о КиМ тражи знање, стрпљење, упорност и доследност. У одлучивању током решавања проблема КиМ потребно је бирати право време. Делотворна хринополитика омогућује прихватљиво решење. Стога је потребно одолети евроамеричким убрзавањима и успоравањима, поготову када она нису у складу са процењеним националним и државним интересима Србије и српског народа у целини. Пасивно очекивање не ваља, као што није добро ни брзоплето и непромишљено доношење одлука пре сазревања унутрашњих и међународних прилика. Тим више постаје упадљива политика двоструких стандарда, која се према Србији у временском погледу испољава кроз спољашње притиске зарад доношења тренутних одлука и бескрајног одуговлачења у зачудно недогледним роковима.

Противречности такве споља генерисане политике огледају се и у наизменичном спајању и раздвајању питања евроинтеграција Србије и проблема Косова и Метохије. Целокупна евроамеричка стратегија у том погледу усмерена је

на промицање пуне независности Косова од Србије, с циљем да се са таквом, упорном политиком Запада, на разним стадијумима и под разним дипломатским називима, Србија саглашава. Тиме се, заправо, практикује реалполитика за-мајавања: „завршеног посла“ и „свршене ствари“ на коју, наравно, Србија не би требало никако да пристане.

Кључне речи: Србија, Срби, Албанци, Косово и Метохија, косметски проблем, унутрашњи дијалог, модели решавања, територијални интегритет, сувереност, међународни фактор

УВОД: ЧЕМУ УНУТРАШЊИ И СПОЉАШЊИ ДИЈАЛОГ?

Као нарочита врста разговора два или више учесника дијалог је уграђен у темеље европске културе и цивилизације. Први облици митопоетичког и филозофског мишљења били су дијалогски. Разговор или дијалог је, заправо, битан садржај културе уопште и политичке културе посебно. Путем дијалога Европа је напредовала до стадијума глобалног примата.

У рђавим друштвеним поретцима, у ауторитарним, тоталитарним и тиранским режимима простор за дијалог је сужен или га нема. Насупрот томе и изнад тога, савремена демократска и плурална друштва базирају се на политичкој култури дијалога.

Разговор као усмени облик комуникације је углавном потребан, ретке су ситуације у којима је разговор излишан. И то се, међутим, догађа; разговора нема када недостају услови и воља за равноправном разменом мисли. Правог разговора нема ни када је захтеван или наметан под претњама, а могући учесници не желе да се повинују принуди на разговор. Тада уместо чујних гласова разговора, превладава тишина, ћутање и мук.

Разговора, такође, више нема и када је вођен а онда, деловањем једне од страна, доведен у ћорсокак неуспеха. У безизлазу слабе разлози за наставак разговора, јер су у пат позицији исцрпљене све разложне могућности размене мишљења. Види се да су учесници у разговору остали при сопственим становиштима, да одустајања и одступања нема

па је компромис учесника мало вероватан, у ствари, немогућ. Неодустајући од сопствених становишта учесници одустају од међусобног разговора. Неодступајући од својих становишта учесници иступају из разговора. Разговор престаје пре могућег позитивног окончања, а стране обично једна другу оптужују за злонамерни прекид разговора.

*

Разговор о Косову и Метохији у Србији и некадашњим Југославијама никада није био једноставан и лак. Зато је садашњи разговор о Косову и Метохији у Србији пожељно отпочети са претходним уверењем о потреби разговора уопште, и у овом тренутку посебно. Уколико изражено заједничко уверење о смисленој потреби и подесном времену не постоји, разговора неће бити или ће бити отежан. У таквим околностима о косметској теми ће без либљења разговарати само они који то хоће и желе, али и колебљиви који су на разговор из разних побуда упућени, мада да разговарају о КиМ уједно и желе и не желе. Стања недоумевања и нећкања о веома важним и одсудно значајним националним и државним питањима нису ретка, чак и у дужим историјским секвенцама.

Одбијање, недолазак или изостанак из дијалога позваних, такође је право да се одабере или не одабере учешће. Уколико је позив на дијалог фингиран из ауторитарних и изразито интересних порива, тада је неучествовање у дијалогу под притиском и потиском аутономно мотивисано. Жељени и слободни дијалог ипак се разликује од нежељеног и наметаног дијалога. Вишестрани дијалог, у ствари, разговор у облицима расправе, дискусије, дебате, полемике ... проверено је оруђе на стазама и богазама демократије. Нема подеснијег начина за постизање продемократске атмосфере од отвореног, неометаног и слободног дијалога. Демократија се темељи на плурализму, толеранцији и дијалогу. Уколико се кроз разговор у условима разногласја и разномишљеништва вољом већине доспе до заједничког становишта, утолико боље. Одатле, дијалог о Косову и Метохији сада и овде - као и пре и после овог тренутка - има корисну сврху као предворје одлучивања.

*

Каже се да је пут до тешких одлука поплочан глатким и храпавим плочицама говора, разговора, преговора... Шта је, уосталом, смислена алтернатива дијалогу? Да ли ћутање оних чије би мишљење о Косову и Метохији свакако требало да се чује? Или, бучни монолог оних који се не обазире на потребу дијалога, којима за „коначну одлуку“ није потребна размена мишљења и сучељавање ставова? Или је алтернатива уприличвање више дијалога сличног повода о истом косметском проблему, али и на другим местима и са другим учесницима? У вођењу дијалога бескорисно је осујећивати разрастање и преплитање више дијалога. Потребно је нешто рећи, неопходно је разговарати, јер је најмање пожељно ћутање у равнодушној тишини.

Свесни смо да људи који су дошли да учествују на овом округлом столу нису представници свих оријентација и становишта, организација и институција које су могле и требале да се одазову и дају свој прилог у расправи о садашњости и будућности Косова и Метохије у Србији. Да се окупе и разговарају баш сви предвиђени и позвани, тешко је оствариво, можда и немогуће, али је свакако добро да што више ако не и већина релевантних истраживача и стваралаца мњења о Косову и Метохији учествује у дијалогу. Многобројност учесника и разноврсност испољених становишта, такође, је вредност демократије. Једоставно речено, о једном тако сложеном и тешком питању као што је питање Косова и Метохије добро је чути гласове што већег броја упућених стручњака.

*

Велики број и разноврстан састав окупљених учесника у унутрашњем дијалогу о Косову и Метохији из редова института друштвених наука указује на ширину и дубину заинтересованости за историјски проблем који дуго оптерећује и тишти Србију, Србе и српско/албанске односе на Балкану. Чини се да су научни институти заинтересовани за стварни дијалог о Косову и Метохији на равноправној основи. И

политичари и научници знају да нема бесплатног теоријског ручка, нити лаког политичког објашњења друштвених проблема, поготову не оног објашњења које занемарује или се односи надмено према научним доприносима разумевању актуелних политичких тешкоћа.

Суштина положаја и улоге института у свету науке огледа се у научним пројектима, истраживањима, научној продукцији, укратко, у стварању истините слике о стању у различитим областима људског света, живота појединца, колектива и друштва у целини. Стога је неопходно чути реч представника научних институција из области друштвених наука, поготову оних које су се у свом досадашњем раду у више наврата осведочили у разматрању косовскометохијске проблематике.

1. КОСОВО И МЕТОХИЈА – РЕШИВ ИЛИ НЕРЕШИВ ПРОБЛЕМ?

Свесни смо да се овим разговором, као ни претходним разговорима, не разбија ледена тишина, нити се мисаоним сврдлом задире у табуисану тему. Тако је било некада у отвордним временима, данас сигурно није. О Косову и Метохији се свакодневно прича, косметска тема је непрекидно заступљена у националним медијима, често је у етару, пласирана је на првим странама и на уводним екранима. Политички и сваковрсни други живот у Србији на много начина додирује косметски проблем, а покаткад је оптерећен и обузет њиме. Није тешко приметити да дијалог о Косову и Метохији тече већ подуже време, пре и истовремено, заправо упоредо са новом дијалогском иницијативом. Нема тишине и ућуткивања, људи гласно размишљају, ништа у овој политичкој генерацији заправо не почиње од безвучне дијалогске нуле.

Мада се о Косову и Метохији одавно усредсређено размишља, говори, разговара и пише, ипак, спорадично провејава утисак да се то чини недовољно снажно, са оклевањем и снебивањем, неодлучно. На повремени утисак колебљивости додаје се утисак сталног понављања, па чак и малодушан доживљај да се у решавању српско/албанског проблема Косова и Метохије ниучему битном није померило са мртве тачке.

Осећај привремене нерешености меша се са доживљајем трајне нерешивости косметског проблема. Да је проблем реалног унутарправног и међународноправног статуса Косова и Метохије још увек нерешен исувише је познато, у то мало ко сумња, као што мало ко оспорава актуелну нерешеност. Стварност нерешеност косметског проблема је итекако видљива, она упадљиво утиче на све заинтересоване и интересне стране у проблему. У погледу процене решивости и предвиђања будућег решења проблема Косова и Метохије, на српској стране дијалога поларизују се, међутим, два супротна становишта:

а) Једна врста актера који су унутар српске стране укључени у решавање проблема, полази са становишта да је косовскометохијски проблем принципијелно и практично решив, и на таквој политичкој платформи са различитим интензитетом раде. Такви актери су уверени да је сасвим могућ расплет у облику финалног решења које би, у извесној мери, задовољило обе супротстављене стране. Они су, такође, уверени да је могуће досећи прихватљиво, одрживо, гарантовано и трајно решење, чиме би се косовскометохијски проблем у вишевековним односима Срба и Албанаца отклонио „одједном и заувек“; б) Али, предочено није једини стварни и могући приступ проблему Косова и Метохије, јер је приметан изванредан, рекло би се, дубљи парадокс обликован на друкчијем историјском и логичком тлу. Парадокс који изражава други приступ неразмршеном косметском „чвору“ тиче се недоумице да ли ће косовскометохијски проблем Србије икада да буде решен и да ли је уопште решив на досада познатим и расположивим историјским, геополитичким, теоријскоправним и уставноправним основама. На тој основи се множе метафоричка означавања косовскометохијског проблема као „заплета“, „чвора“, „ћорсокака“, недођије, утопије, ухроније, „безизлаза“, антиномије, апорије, апсурда, парадокса и сл.

Очизо је да су мишљења о садашњој и будућој судбини Косова и Метохије многоструко подељена на: оптимистичка и песимистичка; рационална и ирационална; догматска и скептичка, чак нихилистичка; продемократска и ауторитарна; мирољубива и ратоборна; косовофилна и косовофобна. Управо због тога, испољена и сучељена становишта о Косову и Метохији дају мноштво разлога за што опсежнији и што

разноврснији унутрашњи, тј. унутарнационални дијалог у Србији и на српском простору.

2. ЛАЖНА НЕЗАВИСНОСТ КОСОВА

Није добро лаж путем алхемије политичког волунтаризма претварати у истину, јер таква лаж може да нашкоди и онима који лажу и онима који су лагани. Тзв. *Republica Kosova* је лажна држава у метаморфним облицима Албаниде, Исламиде,¹ Балканиде, Бриселиде, НАТОиде, Евроиде.² Још увек, а ваљда и заувек, ништа више и крупније од тога. На жалост, готово сваки споља пласирани и протежирани геостратешки интерес на Балкану пронашао је погодну постимперијалну форму управо на простору отетом од Србије, на територији савременог Косова и Метохије.³

Албанци са Косова и Метохије у Србији, Македонији, Црној Гори, Грчкој и у Албанији уверени су да је Косово одиста права и независна и држава. Своја државотворна убеђења они базирају колико на жарким жељама да тако будер, толико на савезничким подршкама и заштити. Супротно интересима Србије, слично мњење негује се и у естаблишментима скоро свих постјугословенских држава које су, по спољашњим диктатима и из унутрашњих ралога, бржебоље, признале косовску независност.

Уз ретке изузетке, на симулакрум нове независне државе на сопственој територији Србија са својим симпатизерима и савезницима у овом часу не пристаје, нити би требало да пристане у будућности. Јер, тобожња независност Косова – као нове албанске државе изван и без Србије – није било каква случајна и споредна лаж у српско/албанским односима, већ најкрупнија могућа лаж која провокативно повређује виталне историјске, националне и државне интересе Србије. Отуда око стварног карактера самопроглашене албанске државе на Косову и Метохији, од почетка обновљеног унутрашњег

1 Видети: Милован Суботић, „Конфликтни потенцијал потиснутог исламистичког екстремизма на Косову и Метохији“, *Политика националне безбедности*, бр. 2, 2017, стр. 143-157.

2 О томе: Кнежевић Милош, *Косово дан после*, глава „Косово – можда прва европска колонија“, стр. 188-193, Ривел Ко, Београд, 2007.

3 Видети: Милошевић Зоран, „Независност Космета: историјско подсећање и нова питања?“, *Политичка ревија*, бр. 1, 2008, стр. 9–21.

дијалога не би требало имати никакве недоумице нити резерве.

Није, такође, упутно говорити о Косову и Метохији само сентиментално у прошлом и давнопрошлом времену. Томе су иначе наративно и есенцијално ради историчари, пуном интелектуалном снагом упућени на истраживање онога што се догађало у прошлости. Они углавном говоре и пишу о некадашњем Косову и Метохији, при чему им се мора одати признање за најбоље познавање онога што се на Косову и Метохији некада збивало. Историографски приступ није значајан само због ларпурлартистичке љубави према прошлости као идентитном чиниоцу нације и државе, него и због тога што се прошлост у савременим тумачењима појављује као извор легитимисања или делегитимисања одређених националних и државних стања и тежњи.

Али, поред дубоког познавања националне прошлости потребно је подробно познавати и садашње стање нације. У том погледу, од момента агресије и окупације тог дела српске државне територије Србија је прикрађена за сазнања о дубини албанизовања реалности Косова и Метохије. У овом тренутку простор КиМ је под међународним протекторатом, а многи с правом сматрају и окупацијом.⁴ С изузетком севера Косова, Србија на КиМ више није присутна ни у минималној мери која би омогућила потребне увиде у претрпљене штете, извршени етнички инжењеринг и расрбљивање традиционалног простора њене државности.

Косово и Метохија је за Србију Света земља, нарочити спиритуални и сакрални простор, Атос и Јерусалим. Угрожавање сакралног карактера Косова у свести не само српског народа него и других хришћана у Европи рађају осећаје туге и љутње због повреда идентитета.⁵ Непрестана скрнављења и уништавања српских православних светиња изазивају

4 Политиколог Љубиша Деспотовић је у том погледу изричит: „Једина реалност заснована валидним чињеницама је да је КиМ нелегално окупирана државна територија Србије и да то треба обзнанити јавним признањем пред сопственом али и међународном јавношћу.“ Деспотовић Љубиша, „Геополитичка судбина Косова и Метохије – између евроатлантске окупације и пројекта Велике Албаније“, стр. 32, *Политика националне безбедности*, бр. 2, 2017.

5 О томе: Кнежевић Милош, *Косметске теме*, глава „Косово и Метохија – темељ српског идентитета“, стр. 39-52, Лепосавић - Београд, 2006.

мучнину. Повређена верска убеђења прожета су болом због удара на идентитетно национално језгро што мало кога може остави равнодушним.⁶

Креирање лажне албанске државе на Косову и Метохији погоршава српско/албански сукоб до контура верског рата. Профани демополитички разлози мајората албанског становништва сучељавају са уверењима сакралне географије и геополитике светог и светачког у Срба на КиМ, у Србији и на српском простору у целини. Лаичко и материјално се сучељава са нематеријалним, духовним, трансцендентним.

У продуженом и обновљеном унутрашњем дијалогу о Косову и Метохији потребно неговати исторични приступ, а колико год је могуће избегавати патетични историцизам. Косовскометохијско питање је немогуће насилно скинути са дневног реда историје. Ма колико били заморени кипућим „историјским вишковима“, још увек не обитавамо у постисторијском добу. Поводом КиМ се није десио „крај историје“. Косовска прошлост Србије није деисторизована. Одатле је косметску прошлост неопходно свестрано познавати, понајпре ради уочавања кључних узрока настанка проблема, али и разазнавања обриси будућности Косова и Метохије и Србије.

3. ШТА СЕ ЗАХТЕВА ОД СРБИЈЕ ПОВОДОМ КИМ?

Створена је по Србе лоша навика да се од Србије, и пре било каквих разговора и преговора, споља стално и упорно нешто тражи и потражује. Од Србије се увек захтева много и неумерено, никада мало и увиђавно. Сетимо се само квази разговора, заправо ултиматума у српско/албанском дијалогу уприличених у Рамбујеу, чији једнострано изазвани неуспех је такође једнострано протумачен као довољан разлог за

6 О угрожавању српске културне и сакралне баштине на КиМ, видети: Пејић Светлана, „Након ослобођења (1912-1999)“, стр. 68-70, део „Страдања“, у *Српско уметничко наслеђе на Косову и Метохији. Идентитет, значај, угроженост*, САНУ, Београд, 2017. У истом делу, такође: Радовановић Дејан, Ђекић Мирјана, „После усвајања Резолуције 1244 (1999-2017)“, део „Страдања“, стр. 70-73.

западну војну агресију на СРЈ и Србију.⁷ Директни повод је пронађен у инсценираном масакру у Рачку.

Србија је у скоријој као и у нешто давнијој историји често стављана у инфериорни положај удовољавања бројним захтевима који су стизали и још стижу са разних ексјугословенских страна и спољнополитичког амбијента. На притиске се Србија навикла, они су уобичајни, а када у дипломатским сусретима и медијским обрадама нису испољени захтеви према Србији, на српској страни се појачава опрез настао из сумње у манипулацију и скривене намере. Такав став је логичан производ поучних искустава прошлости.

Деконструкцијом процеса одвајања Косова и Метохије од Србије лако је уочљива улога Албанаца са Косова и Метохије као изабраних евроамеричких штићеника и послушних пулена. Отуда се у односу Србије према косовскометохијском проблему „у властитој кући“ непрекидно преплићу димензије српско/албанских и српско/евроамеричких односа. Показало се да у односима Србије према Албанцима са Косова и Метохије Србија, заправо, стално има посла са Америком и Европском унијом. Све досадашње српско/албанске дијалоге запахњивали су опојни геополитички дух Евроамерике и војни дух НАТО-а.⁸

Ретроспекцијом токова српско/албанских дијалога поводом Косова и Метохије у прошлости, запажа се да је пре сваког одсудно важног догађаја формално и ритуално покретан дијалог за чији прорачунати крах је без премишљања, одлучно и брзо оптуживана Србија. По претрпљеним неуспесима тобожње демократске тежње превазилажења косметског проблема путем отвореног дијалога, по невидљивом и недокучивом синопсису се очас прелазило у друге недијалошке и беспоговорне, заправо, суштински важне конфликтне фазе. Србија се сваки пут налазила под баражном ватром реалполитике, што значи неувијеним претњама и употребом грубе силе.

7 Видети: Кнежевић Милош, *Косово дан после*, глава „Споразум у Рамбуеју није постигнут, стога не постоји“, стр. 109-123, Ривел Ко, Београд, 2007.

8 О томе: Степић Миломир: *Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент*, глава „Косово и Метохија: клин НАТО-а у «балканско језгро»“, стр. 65-77, Институт за политичке студије, Београд, 2012.

После вишеструких крахова српско/албанских дијалога - што је редовно уписивано у неопростиви српски грех - остваривани су унапред пројектовани стратешки и тактички циљеви: оружани напад на СРЈ - рат; оптужбе најважнијих српских политичких и војних актера за ратне злочине пред Хашким трибуналом; једнострано проглашње независности „Републике Косово“; кампања међународног признања „Републике Косово“.

Такође, није згорег имати у виду и оно што се на плану „незавршеног посла“ ваљда, планира у што ближој будућности, ако може и одмах: нормализовање и хармонизовање односа између Републике Србије и Republica Косова; доношење правно обавезујућег акта (уговора, споразума, договора, декларације, закона... као потврди стања); српско неометање и омогућавање пријема Косова у међународне организације и Уједињене нације, и најзад; изричито и пуно, тј. декларативно признање независности тзв. Републике Косово од стране Републике Србије.

Напоследку, зашто не рећи да се временом искорачило у недипломатски манир па се од Србије све нељубазније у арогантном тону отворено захтевају уступци. На циничном почетку, у који је урачунат и саркастични крај, Србија не би ичим смела да омета пуно дејство „нове реланости“ на Косову и Метохији. Српска „посвећеност“ европском путу и транзиционим реформама оверава се „трајним одустанком од Косова“. Србији је већ препоручено да као неми сведок властитог пропадања ћутке стоји по страни и спорадично одобрава албанске успехе у изградњи њихове државе у Србији а изван Србије. И то би био крај „приче“, у кршенду веома тужан за Србе и до раздраганости весео за косовске Албанце, само на мали корак од уједињења са Албанијом.⁹

9 О томе: Деспотовић Љубиша, „Геополитичка судбина Косова и Метохије – између евроатлантске окупације и пројекта Велике Албаније“, глава „Велика Албанија као пројекат великих сила“, *Политика националне безбедности*, бр. 2, 2017, стр. 39-44.

4. УСТАВ СРБИЈЕ, КИМ И ГЕОПОЛИТИКА

На основу историјских и политичких потреба, моделе заснивања и преуређења државе, пре свих и боље од свих праве вични и вешти зналци. Мада се у хаотичним приликама може догодити и супротно, моделе преуређења државе не прави, дакле, било ко - ко год стигне или усте - него понајпре они који су за тај захтеван посао квалификовани и позвани. Иако стручност није обавезно нити искључиво мерило учешћа у демократском дијалогу о облику, садржини и устројству државе, ипак је боље за све уколико учесници поседују потребну свест и знање о ономе о чему су се одважили да расправљају.

Док је у уставној материји познато реформисање институција, у геополитици се динамични процеси испољавају на друкчији начин. Уставне реформе су уобичајна развојна стања на унутардржавном плану, као што су то и повремене геополитичке промене у међународном окружењу. Устави држава имплицирају конкретну геополитичку димензију, као што динамична геополитичка слика света утиче на нормативно обликовање уставноправне материје. У политичким и геополитичким односима садржај онога што се обично назива „стварним уставом“ једне државе, тј. земље и народа, твори преднормативна или предуставна ситуација из чијег фактицитета се доносе уставноправне норме.

О вредностима и идеалима демократије и геополитичким проблемима воде се одвојене расправе. Иако се структурно и тематски додирују, ретко када се успоставља мисаона интеракција између феномена демократије и геополитике. Мада се понекад указује на продемократске тежње извесне геополитичке праксе, чешће се тумачи проблематичан однос политике силе и политике мира. Силу, симплификовано додуше, оличава геополитика, док се демократија поима као правно уобличена генерална превенција насилног волунтаризма и директног насиља. Разлика између неправности силе и ненасилног права има изузетан значај у тумачењу кључних аспеката проблема Косова и Метохије.¹⁰

10 Видети: Суботић Момчило, „Космет између силе и права“, *Политичка ревија*, бр. 1, 2008, стр. 99–57.

Савремена геополитика није само дискурзивна мода и интерпретативна омникауза него и сазнајни кључ у тумачењу и разумевању већине конфликтних феномена у међународним односима. Геополитичких интерпретација је све више јер су све бројнији феномени у глобалним односима у чијој појавности доминира просторна димензија. Одатле и у тумачењу проблема Косова и Метохије геополитичко тумачење тешко може да буде заобиђено. Штавише, у много чему је управо геополитичко тумачење неопходно за разумевање свих других аспеката косметског проблема.¹¹

Ма колико се у транзиционом раздобљу тврдило да се косметски проблем пре свега огледа у помањкању демократије и поштовања људских права, напослетку се показало оно што је било приметно и на почетку: да је реч о сепаратизму албанске националне мањине чији предводници нису бирали средства у остваривању својих сецесионих наума. Косметско питање, наиме, није било питање спорног постојања или непостојања демократије, него примерно геополитичко питање стварања, одржања и разарања једне сложене државе.

Одатле је неубедљиво косметски проблем тумачити и разумевати само у демократској визури, а при том мимоилазити есенцијалне спољнополитичке, геостратешке, демополитичке и геополитичке аспекте. У прилог изнетог става говори чињеница да су у промењеним околностима заснивања албанске квазидржаве на КиМ, преостали Срби прогоњена и сегрегирана мањина, подељена и сабијена у гета, бескрајно удаљена од елементарних људских права и слобода.¹² Отуда је потребно материју уставноправних норми, као и материју „система европских вредности“, политичке културе, вредности и идеала довести у јасну узрочно-последичну везу са реалполитиком на практичном и теоријском геополитичком плану разматрања проблема Косова и Метохије.

Како год, у разматрању стварних и могућих модела еволутивног решавања косметског проблема, већина аутора у својству моделара, усредсређује се на две кључне димензије:

11 На тај начин проблему КиМ у целости приступа географ и геополитиколог Миломир Степић. Видети његову књигу: *Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Броград, 2012.

12 О томе: Века Лина, *Затвор под отвореним небом*, Хришћанска мисао, Београд, 2009, стр. 110.

а) Првима је битно протумачити и схватити конкретан историјски хронотоп Србије, то јест геополитичку реалност у унутрашњем и спољашњем односу Србије према косметском проблему. Тумачи тог типа, велику пажњу посвећују агенцима измењеног стања у региону, пре свих улогама Америке и Европске уније, нарочито Немачке, а онда и Русије, Турске и НАТО. У првом плану таквих тумачења је препознавање међународног контекста косовскометохијског питања, за који се сматра да је главно извориште тешкоћа, али и основ могућих праваца решавања проблема. Спољашњим чиниоцима настанка и одржавања проблема Косова и Метохије у овом приступу се даје интерпретативни приоритет. Овакво полазиште ослања се на увид да је било какво решење начелно немогуће без консултација и учешћа, те сагласности и гаранција јаких држава и великих сила, те наддржавних и војних савеза са Запада и Истока;

б) Другим тумачима је, пак, од суштинског значаја уважавање и придржавање обавезности норми међународног и унутрашњег права. Кршење одредби међународног права се сматра опасним огрешењем и атаком на потребу постојања „међународне заједнице“, које делигитимише реалполитичке потезе спољашњих актера косовскометохијске кризе. Дезавуисање међународног права не води ка разрешењу косовскометохијског проблема јер се из силе не рађа право, на шта указује и народна мудост „Што се грбо роди - време не поправи“.¹³ Зато је, по тумачима овог типа мишљења, колико неопходно толико неизбежно у пуној мери поштовати унутрашње уставноправно одређење и уређење државних ингеренција Републике Србије на делу сопствене територије Аутономне покрајине Косово и Метохија. То, уједно, значи да је потребно у пуној мери поштовати Устав Републике Србије у дословно свим нормативним аспектима, укључујући и преамбулу у којој се одређује неповредивост и неотуђивост косовскометохијског дела територије Србије. Да би се у релаксирајућем процесу решавања дошло до било каквог, а поготову обострано задовољавајућег решења, потребно је са уставноправног полазишта Републике Србије пронаћи најпо-

13 О томе: Бојовић Бошко, Косово и Западни Балкан, Медија центар Одбрана, Београд, 2014, стр. 7. Такође: Гафиновић Радослав, „Отимање Косова и Метохије“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2005, стр. 97-114.

годније модалитете: главни (А), резервни (Б) и алтернативни (В). По суштинским мерилима могућности остварења уставноправног преуређења испољавају се максимално, минимално и оптимално решење. У том смислу, потребно је, наиме, теоријски пронаћи и практично изградити уставноправне моделе преуређења српске државе којим би се, макар и минимално, али свакако уз пристанак и сагласност, задовољиле обе стране: и Срби и Албанци. Остварање такве замисли је, наравно, усијано језгро косовскометохијском проблема. По ко зна који пут се поставља старо питање: како изаћи у сусрет српским и алабанским тежњама које су дијаметрално супротне и искључиве, а да при том обе стране буду колико-толико утажене и задовољне?!

У случајевима, усредсређености на геополитичке и уставноправне услове, уз сву теоријску имагинацију и практичне досетке, потрага за обострано прихваљивим обликом државног преуређења на Косову и Метохији није нимало лака. Одатле је од помоћи присећање на један сличан посао предузет пре тачно двадесет година, у времену када се над Србијом и СРЈ надвила опасност агресије и ратног сукоба. Пре двадесет година година објављена је зборничка публикација под називом Косово и Метохија – изазови и одговори, (Институт за геополитику, Београд, 1997), у којој су стављене на увид детаљне пројекције свих замисливих и незамисливих геополитичких и државноправних модалитета преуређења српско/црногорског државног простора (у том времену под називом СРЈ), у случају сукоба са западним силама а поводом косовскометохијског проблема. Агресија праћена сукобима одиста се догодила после само две године, у марту 1999.¹⁴

Тада се и од тада се, у промењеним околностима додуше, о косметском проблему

континуирано мислило и писало. Ово је нужно рећи ради потсећања да та тема није занемарена или напуштена. Одатле је неупућенима а заинтересованима корисно да уваже постојеће научне радове у разним областима проучавања и познавања Косова и Метохије, литературу која је акумулирана у протеклом периоду.

14 Видети: Кнежевић Милош, *Крстарећа демократија. Агресија НАТО на Југославију 24. март – 11. јун 1999*, глава „Агресија и рат као радикална геополитика“, стр. 117-135, ДП „Ђуро Салај“, Београд, 1999.

5. ЗНАЧИ ЛИ ПРОМЕНА УСТАВА ПРОМЕНУ СТАВА О КИМ?

Поменуто је да је политичка тежња промене облика државе Србије, у темељним компонентама граница и површине државне територије, становништва и начина вршења суверене власти, повезана са променом актуелног Митровданског Устава. У складу са начелима владавине права и правне државе требало би узети у обзир питања начина владавине, државног уређења, поретка и власти. При том је потребно имати на уму да су сва та питања већ нормативно одређена у постојећем Уставу.¹⁵ Постојеће уставне одредбе у погледу одређења функционалне аутономије Косова и Метохије унутар државне територије Републике Србије на недвосмислен начин осујећују територијалне, ресурсне и демополитичке уступке албанској страни и њиховим савезницима. Исто тако, није предвиђено ни било какво саглашавање представника српске стране са настојањима редефинисања државне територије Републике Србије без Аутономне покрајине Косово и Метохија.

Да би се уставна реконструкција Србије уопште догодила, и такве промене ипак извршиле, потребно је да политичка произвољност заодене (квази)правно рухо. Уз то, ма како и ма чиме била мотивисна и аргументована промена Устава, уставна реформа мора бити спроведена на основу стриктне уставноправне процедуре која је предвиђена самим Митровданским Уставом. Промена важеће правне процедуре, политичким одлукама мимо Устава и њено измештање ван прописаног референдума грађана Србије, рецимо у Скупштину Републике Србије, и евентуално везивање за изгласавање посланичком већином - била би противзаконита а тиме и неуставна. Замисли да се такав заобилазни маневар изврши већ су видљиве.¹⁶

15 О томе: Бојанић Бојан, „Један поглед на територијалну аутономију у Републици Србији“, *Српска политичка мисао*, тематски број „Дилеме уставних промена у Републици Србији“, посебно издање, 2017, стр. 177-201.

16 Специфичну и друкчије образложену критику Митровданског Устава дао је један од писаца претходног српског устава (из 1990) Ратко Марковић. Видети: „Ка будућем уставу Републике Србије“, *Српска политичка мисао*, тематски број „Дилеме уставних промена у Републици Србији“, посебно издање, 2017, стр. 263-271.

Свака уставна реформа врши се у метаправном контексту, у извесној преднормативној фактичкој ситуацији која побуђује или не побуђује на нормирање. Митровдански Устав је донет 2006. године, у времену које је настало после мирног раздвајања државног савеза Србије и Црне Горе, када се после свих раздржављавајућих перипетија на балканском хоризонту поново указала независна Србија. У том часу Косово и Метохија је оружаним путем западних сила предвођених Америком већ било издвојено из територијалног састава Србије, али још увек није била проглашена лажна држава *Republica Kosova*. Митровдански Устав је донет на крају једног довршеног и пре почетка другог неизвесног и недовршеног историјског процеса.

Из ракурса хронополитичке рефлексивне конкретне склопе околности тај Устав има несумњиви значај историјског резултата. Митровдански Устав је, наиме, изашао у сусрет конкретної историјској потреби:

а) да на концу сукцесивног низа раздвајања и одвајања напослетку дефинише Републику Србију као независну државу, и;

б) да „тврдим“ уставним одредбама предупреди и спречи даљу разградњу Србије, што значи осамостаљивање албанизованог Косова и Метохије, у било каквој врсти признања насилно успостављеног фактичког стања као прихваћеног правног стања.

Зато је у разматрању уставноправних аспеката геополитичког проблема Косова и Метохије, неопходно поновити да Митровдански Устав има декларативну и превентивну функцију. Митровдански Устав потсећа заборавне на принципијелну неутуђивост ма ког дела територије Србије, било да је она ЕУ-поклоничка, дародајна, продајна, деобна, разменска, разграничавајућа и сл. Устав непосредно утврђује да не постоји правна могућност прекорачења одредби норми које императивно истичу територијалну неповредивост и неутуђивост, без обзира на арогантну политику условљавања, притисака, уцена, изнуда, ултиматума, или обећања уступака, награда и противнаграда.

На императивну вредност територијалног интегритета Србије не указује само уставна преамбула него и нормативни смисао целокупног духа Устава. Митровдански Устав

који је на снази сумирао је, заправо, остварено постјугословенско и пожељно постсесесионо стање Србије, исказавши вољу да се даља разградња Србије предупреди и осујети. Из очигледно антисесесионог и територијално интегристичког слова Устава исходи његова вредност. Одатле се појављује недоумица ко и зашто оспорава актуелни Устав Србије? Шта у Уставу смета? Шта се у Уставу жели променити? Да ли се размишља само о нужним прилагођавањима појединих уставних одредби у складу са отварањем преговарачких поглавља у односима са Европском унијом? Или је по среди нешто опасније што дубоко задире и повређује националне и државне интересе Србије?

Уколико је кључна аргументација у прилог неопходности уставне реформе усмерена на усаглашавање одредби постојећег Устава Србије са правом Европске уније, прва недоумица је мање-више формална и садржи питање: зашто и на који начин тај посао треба да врши једна изморена нечланица у лабилном својству кандидата за чланство? Да ли због тога да у времену док још није члан ЕУ Србија призна све оно што не жели, да у хипотетичком времену чланства то питање свог незадовољства више не би могла ни да постави а немоли да разреши?

Друга недоумица је још важнија јер није само формална и процедурална већ је у погледу садашње и будуће судбине Косова и Метохије есенцијална. Она се тиче суштинског односа Србије и спољашњих чинилаца њене демографске, економске, ресурсне, територијалне и духовно-идентитетне разградње. Она се, у ствари, дотиче крајње проблематичног спољашњег притиска, усмереног на повињавање политичкој вољи у правном облику, од стране оне надмоћне инстанце која је агресијом на СРЈ и запоседањем КиМ 1999, територијално деструирала Србију. Како променити озлојеђене осећаје и доживљаје? Како заволети оне који према Србији и њеним интересима константно испољавају равнодушност, надменост и - зашто не рећи када је већ толико упадљиво - омразу и мржњу.

Да ли би се евентуалном променом „неодговарајућих“ уставних одредби Србија, заправо, сагласила са погубним учиницима политике силе која је довела до ампутације КиМ од Србије? На који начин би то требало да буде учињено, а

да не буде грубо видљиво као резигнирано признање пораза после изгубљеног рата? Или, нешто блаже изречено: како би требало да изгледа нови устав Србије у коме би се изричито уважила сецесиона постигнућа косметских Албанаца и њихових евроамеричких протектора? Да ли би они, у чијим главама се врзамју такве и сличне идеје, косовски губитак Србије у већ виђеном маниру протумачили као албански добитак Косова, на обострано српско/албанско одушевљење и срећу? Или би, пак, у складу са новогворном опијатском орвелијаном, албански добитак Косова био протумачен и као српски добитак, без обзира што је Косово насилно отето од Србије!? Косово на поклон Албанцима, у име кога и чега? Зар у име најновије од свих досадашњих и одсадашњих нових реалности, у катарзичном задаху лажног уверења да се Србија најзад ослободила од нечега што је митотворно држало заточено у негвама идентитета.¹⁷

6. МОДЕЛИ РЕШАВАЊА И РЕШЕЊА КОСМЕТСКОГ ПРОБЛЕМА

Очито је да моделовање решавања и решења проблема у политичкој будућности има различите употребне сврхе. Отуда није згорег препознати видљиве и скривене сврхе предвиђања и прорицања будућности. Ма молико се ослањало на науку и желело да буде непристрасно и стриктно научно, нужношћу свог реалног положаја и улоге, такво моделовање је и само политичко. Напросто, нема модела, сценарија, синопсиса, опција, варијанти - политичке будућности Косова и Метохије на пример - а да већ у часу креирања није политизовано. Немогуће је, наиме, правити пројекцију будућег политичког стања, изван или мимо садашњег политичког контекста Косова и Метохије у Србији и изван ње. То, међутим, не значи, да се имају у виду само неке од секвенци некадашњег стања, него и постојећег стања, сада и овде. Јер, модели будућности не указују само на оно шта ће се догађати,

17 Критику таквог несазнајног „демитологизујућег“ становишта, видети у: Кнежевић Милош, *Отмица Косова*, глава „Циклуси косовског мита“, стр. 147-163, Институт за политичке студије, Београд, 2006. Такође: Калабић Радован, „Српско родољубље и Косовски завет савременог доба“. Постављено: 8. јануара 2016. Интернет адреса: <http://www.vidovdan.org/drustvo/item/71148-radovan-kalabic-srpsko-rodoljublje-i-kosovski-zavet-savremenog-doba>

настајати и постојати, него и на оно стање које је већ настало и постоји, као и на оне чиниоце који трају, политички су ту и, највероватније, желе и хоће да буду што дуже ту.

Моделу у друштвеним наукама, уосталом, не настају сами од себе. Моделу су плод теоријски предиспонираног обликовања, нарочите мисаоне праксе и интелектуалног ангажмана. Моделу извесних политичких процеса и структура се праве да би проблем био схваћен у неопходном временско/просторном опсегу и на основу тога разрешен, што значи: правовремено предупређен и елиминисан за убудуће. Моделу се, заправо, стварају у односу на све три временске димензије, зарад бољег разумевања прошлости и будућности, али, пре свега, из најдубљих мотива и интереса садашњости.

У стручним и научним анализама, публицистичким радовима, изјавама некадашњих и садашњих политичара, као и честим медијском коментарима, помињу се многе познате и полупознате форме државе, државних и парадржавних веза. Ономе што је до сада виђено и проверено у државном и националном икуству, правној теорији, теорији међународних односа и међународном јавном праву, не би могло ништа сензационално ново да се дода.

Тешкоће, међутим, настају када се у потрази за решењем подесније форме државе, свесно или несвесно, разобручи политичка и геополитичка маштовитост. У анархичним условима она може да досегне фантастичне размере тако да изледа да је поправљена (претворена у право) форма државе ствар апсолутно слободног избора или надахнуте досетке видовитог аутора, а не детерминисани, покаткад изнуђени чак и натурени исход историјских и политичких фактора.

Највеће невоље, заправо, настају када се у помоћ призову домишљате варијанте и модели преуређења државе, који никада и нигде нису успостављене, нити су познате у теоријскоправној и уставноправној литератури о облицима државе, начину владавине, устројству власти и видовима државног уређења. Тада посао неаргументованог и незналачког моделовања наликује ухронији и утопији у пежоративном значењу.

Лишен амбиције да реалистичне и измаштане предлоге класификује према степену образложености, уверљивости и вероватноће остварења, аутор дозвољава себи могућност

да их наброји без тумачења сваког појединачног. Покаткад је добро имати у виду што више предлога, макар такав увид и не био праћен детаљним анализама. За то ће се, ваљда, постарати они који подносе и заступају неке од наведених предлога правца решавања и решења проблема Косова и Метохије. Тим више, јер је разумно очекивање да оно што је овлаш поменуто као сопствено становиште о општем проблему, у једном тренутку буде и детаљније објашњено.

Овако остаје могућност да се у подужем низу наведу одиста хетерогени и контрадикторни предлози, који су у медијима и научним круговима најчешће само именовани, без аргументованог извођења. Уз то, видљива је и већ поменута конфузија уставноправних, унутарправних и међународноправних аранжмана, територијалних прекрајања, разграничења, ограничења, деоба и размена територија, одузимања и давања простора, енкалвирања и ексклавирања, итд. Очигледно је да „велико спремање“, заправо логично и методично сређивање забележених инцијатива и поткрепљених предлога тек предстоји!

До тада, без претензије потпуности, ево списка тридесетак поменутих предлога о политичкој и правној форми односа Србије и Косова и Метохије у Србији, и међуодноса истих:

Унитарна држава, федерација, федерална држава, конфедерација, консоцијација, савез држава, државни савез, реална унија, персонална унија, држава региона, регионална држава, држава у држави, паралелна држава, пуна аутономија, обогаћена аутономија (аутономија плус), *степенована аутономија, аутономија у аутономији, заједница општина, провинција, кантон, дистрикт, симетрични и асиметрични кондоминујум, доминион, протекторат, специјална зона, заштићена област, демилитаризована област, државолики ентитет са подељеном, двоструком, условном, одложеном и надзираном сувереношћу, квазиентитетска држава, заједница врчинских српских општина, статусно неутрални простор, територија под привременом управом, *corpus separatum*, стање *status quo*, итд. и сл.*¹⁸

18 О томе детаљније: Кнежевић Милош, Косметске теме, глава „Сценарији и варијанте геополитичке будућности Косова и Метохија“, стр. 102-105, Лепосавић - Београд, 2006., од истог аутора је: „Косо-

7. МЕНЕ НА ХОРИЗОНТУ ГЛОБАЛНЕ МОЋИ

Као што је био на почетку и напоследку је, по свему судећи, потребан још један осврт на време отпочињања и трајања дијалога. Зар је више потребно потсећати да су се околности у односима снага у свету, које су владале у времену агресије, ампутације и окупације Косова и Метохије, значајно промениле. Тренд промена у правцу мултиполаризма и биполаризма и надаље јача. Мењају се и глобалне геостратешке концепције.¹⁹ На хоризонту историје указало се више гроздова моћи и више великих сила пред којима се указује миленијумска будућност.

Раздобље американократије и евроамеричког глобалног примата је релативизовано а онда и окончано. У раздобљу америчког примата дошло је до разградње друге и треће Југославије и територијалног оштећења Србије. Најснажнији и најагресивнији актери поменуте деструкције сада су обузети другим проблемима, док на Балкану као „линији ватре“ желе да окончају, како је речено, „незавршени посао“.

Али, да ли је у питању подстичуће убрзање довршења недовршених процеса, усиљена журба да се брже-боље, док се још може постигне одавно постављени циљ који у међувремену није остварен онако како је замишљен. Да очита журба спољашњег фактора можда није анахрона у односу на очите промене трендова моћи на Старом континенту и евроазијском постору? Мора ли Србија по сваку цену да се укључи у планирано преговарачко убрзање које искуснијим тумачима све више личи на збрзавање једнострано наметаног решења?

Док се, с једне стране, евроинтеграциони процеси до у бескрај пролонгирају постављањем заумних рокова који дужином превазилазе животе генерација, дотле се у погледу нормализовања односа Београда и Приштине, задају скраће-

---

во и Метохија - сценарији будућности“, чланак у зборнику *Косово и Метохија - изазови и одговори*, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997, стр. 99-155.

19 О томе: Степић Миломир, *Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент*, глава „Перспективе Косова и Метохије у контексту глобалних геополитичких концепција“, стр. 99-127, Институт за политичке студије, Београд, 2012.

ни рокови који нису довољни ни за солидну припрему предлога решења а немоли за стварно решење. Док се улазак у надржавну интеграцију неизвесне трајности у још неизвеснијој будућности Старог континента, одуговлачи до у бескрај, дотле се један миленијумски сукоб трпа у Прокрустрову постелју од свега неколико месеци. У кратком року би, на врат на нос, требало да буде донесена коначна одлука о Косову и Метохији и то, по замисли и препоруци немачког политичара Штефана Филеа, у „правно обавезујућем облику“.

Епски миленијум косовскометохијске драме сабијен је, дакле, у два-три месеца, а учлањење у Европску унију протегнуто је на магловите деценије. И та два асиметрично орочена стања, како је поменуто, час се доводе у везу час се њихова међусобна веза енергично пориче. У складу са дугорочним и тренутним интересима, вели се да улазак Србије у ЕУ није повезан са сличном тежњом признања „Косова као независне државе“ и добијањем „столице у Уједињеним нацијама“. А онда се супротно томе, као да се нико не сећа претходног, говори о заједничком, тј. „пакетном“ пријему Србије и Косова и земаља тзв. Западног Балкана у Европску унију.

8. СРБИЈА, КОСОВО И МЕТОХИЈА, ЕВРОПСКА УНИЈА

Косово и Европа су више деценија у прегрејном емотивном језгру српске политике. Спољна и унутрашња политика се кале и прекаљују на ватри те две проблематизоване појаве у политичком животу Србије. Метафорички изречено, унутарсрпски поглед на КиМ и ЕУ пати од стробизма. Приметна је и спољнополитичка паралакса, сапостојања две у много чему различите перспективе сагледавања. У политичком опажању ствара се нејединствена, такорећи дупла слика косовскометохијске и евроунијске појаве, па се тешко разабира која је права а која изобличена.

Ипак, отето Косово и жељена а недокучена Европа Уније истовремено „муче“ Србију, у толикој мери да је њихово проблемско раздвајање тешко изводљиво. Та два, на изглед, развојена проблема састојци су једне те исте геополитичке муке Србије. Тим више, што је Евроамерика у њеном староконтиненталном евроунијском делу, била главни иза-

зивач, извођач и, потом, дипломатски заштитник косовског сецесионизма и индентендентизма.

Проблемска повезаност извршене сецесије и ампутације Косова од Србије, са тежњом ка пријему Србије у чланство Европске уније није, дакле, нимало случајна већ је узрочно-последична и структурно детерминисана. Као да једно није условљено другим, Србија је истурила неподударне и неусагласиве циљеве. Тешко је замислити пријем српске државе у равноправно чланство оне наднационалне и надржавне организације која је пре тога војном акцијом одвојила један део територије Србије и, потом, тај део против воље Србије признала као нову независну државу.

Дезинтеграција сложене југословенске државе и Србије, и интеграција дезинтегрисане Србије у Европску унију два су лица исте геополитичке медаље. Није Европа Уније незаинтересована за Косово, насупротив, та надржавна структура користи косовски проблем за властиту институционалну изградњу и макрорегионалну балканску политику у склопу политике ширења на Исток. Постјугословенска и посткомунистичка преко конфигурација Балкана претпостављала је редизајнирање региона. Проблем Косова и Метохије је послужио Унији за проналажење погодних видова сопствене спољне и безбедносне политике, али и „мировног“ интервенционизма у војном облику. Косовски проблем је продуковао кризе у институционалној структури Уније, али је и оснажио неке од њених предвиђених али још неразвијених функција.

Како год, Србија још увек није адекватним одговорима превазишла предочени косовски и европски изазов. Повезаност проблема Косова и Метохија и Европске уније се одатле у Србији посматра са четворо очију на четири начина, кроз низ телеолошких модуса. Реч је, заправо, о одређењу циљаних вредности и идеала по редоследу и могућности њиховог остварења. Назвали смо их модусима:

а) Први модус је оптимистички и максималан јер садржи истовремену и једнакоправну тежњу реинтеграције КиМ у Србију и пријема Србије у ЕУ. Симултана агенда овог модуса гласи: „И Косово и Европа“, што значи да делује уверење о неалтернативној достижности оба постављена циља;

б) Други модус истиче приоритет реинтеграције Косова у Србију, док се евроинтеграције Србије одређује као

условна, тј. зависна од успеха претходне интеграције. Агенда овог просрпског и евроскептичког модуса гласи: „Косово, па Европа“, што значи да би у случају условљавања или уцене, зарад реинтеграције КиМ у Србију, требало на јасан и одлучан начин одустати од интеграције Србије у ЕУ;

в) Трећи модус наглашава безалтернативност примарне интеграције Србије у ЕУ, док се реинтеграција КиМ у Србију схвата као условна и секундарна. Проевропска агенда овог модуса гласи: „Најпре Европа па Косово“, што значи да би у случају западних условљавања и уцена, зарад чланства Србије у ЕУ требало на прагматичан и реалистичан начин одустати од реинтеграције КиМ у Србију;

г) Четврти модус поентира могући негативни исход тежњи, како реинтеграције КиМ у Србију тако и интеграције Србије у ЕУ. У овом модусу није садржано само предвиђање рђаве будућности него и опис садашњег већ рђавог стања. То је, заправо, модус *status quo-a*. Агенда овог модуса је двострано скептичка јер дубоко сумња у перспективе обе врсте интеграције: Србије у ЕУ и КиМ у Србију. Разочаравајуће суморна порука гласи: „Ни Косово ни Европа“, што би могло да значи: ма колико се пасионирано трудили, док се околности коренито не помене, уложени труд не вреди јер је бесмислено улагивати се ЕУ, али је, такође, узалудно полагати превелике наде у догледни повратак Косова у Србију. Предочни модуси односа Србије, Косова и Метохије и Европске уније, пропраћени су агендама које изражавају редослед интеграционих смерова и исходишта, на основу парцијално отклоњених недоумица око националних и државних приоритета. Поменуте недоумице око тога шта је Србији прече – Косово и Метохија или Европска унија – могу се назвати и српском интеграционом дилемом. Четири различита модуса интеграционих односа указују да у политичкој сфери Србије међу утицајним актерима до данас није постигнута сагласност о јединственим циљевима. Нема сагласности око тога који су спољнополитички, дипломатски, геостратешки и геополитички приоритети Србије у односу на КиМ и ЕУ, у овом часу и убудуће.

9. МУТНИ СЈАЈ ИШЧЕЗЛЕ ЗВЕЗДИЦЕ

Из предочних модуса је приметно да се косовскометохијско питање Србије и питање српске евроинтеграције назменично и истовремено раздвајају и спајају, у ритму евроамеричких геостратешких и дипломатских интереса. Час су итекако повезани, час немају баш никаве међусобне везе. Односи, како кад, увезани, повезани, невезани, развезани...? При том се српска страна наводи на признање повезаности и потврду раздвојености тих питања. Делује се као да нема притисака и уцена Србије. А поручује се да нема пријема Србије у Европску унију без међусобне „нормализације односа са Косовом“, или, што је још безочније, да нема уласка у Европу, док Србија на „правни“ што значи обавезни начин коначно не призна независност Косова.

Од кога да призна независност, запитајмо се: да ли од саме себе као од неког отуђеног другог!? Или се очекује да применом оксиморонске стратегије кристално јасне помућености, Србија посредно призна Косово а да то пре свих других није признала себи, и да тог признања није до краја свесна. Или, као у некој схоластичкој камуфлажи: да у реторички замуљеној форми уједно и призна и не призна независно Косово.²⁰ Или пак, подједнако неодређено и неразумљиво: да правно не призна али фактички да призна другу независну албанску државу, и то на делу своје територије као „државу у држави“?

Ма колико аналитичари склони лингвистичким врактоломијама тврдили да је проблем Косова и Метохије решив ортографским средствима, рецимо положајем фусноте у представљању, или дебљином и уочљивошћу звездице изнад имена конфузне политичке појаве, то ипак није тако. Иако нам је по неки пут потребна седативна граматица – ипак нам је, ма колико била болна, дража узнемирујућа истина!

Зато јер алогично пропитати еристичку и групопредодређене неодређености - непризнавајућег признања Косова. Потребно

20 О лингвистичким, реторичким, дипломатским и новогворним триковима у навођењу Србије на тзв. нову реалност, видети: Кнежевић Милош, „Косово и Метохија у Србији – Србија у Европи: критика проалбанске еристике косовског проблема“, *Национални интерес*, бр. 2, 2006, стр. 51–94.

је схватити преговарачку и квазидијалoшку игру укувавања жртвоване жабе која због постепености дизања температуре није свесна сопствене термичке обраде. Зар то није она дијаболична игра која се води „да се Власи не досете“ и Србија остане у трајно раздешеном стању збуњености. Да тзв. Косово *via facti* буде самостално, а *de iure* буде у некој хиперкомпликованој, чудно именованој и слабо разумљивој „звездичастој“ вези са Србијом. При чему би та незвездана *звездица*, која у договореном представљању симболизује косовску „условну независност“, била све блеђа и блеђа, да би временом све више наликовала сјају ишчезлих звезда. А оно што би се напоследку јасно указало на политичком небу Европе, на међународној сцени и према Србији, била би јасно оцртана косовска независност. Иако не би било места вајкању, тада би се многи са разлогом запитали шта се догодило? Како је до овога дошло? Шта смо пречули и превидели? Где смо погрешили?

10. СТАТУС КИМ КАО НЕСВРШЕНА СТВАР

Јесте, наставак дијалога је несумњиво неопходан и не трпи одлагање. Али, то не значи уједно да би у унутрашњем дијалогу и дијалогу са међународном заједницом и Албанцима, требало да се прелазе непрекорачиве границе националног и државног интереса Србије и српског народа. Исто тако, унутрашњи дијалог требало би да послужи изградњи унутарнационалног консензуса око решавања и решења проблема Косова и Метохије, а не фингирању икебана-дијалога и прејудицирању решења, пре стварног разговора и без обзира на ток и исход разговора. У том погледу већ су се чуле примедбе о најављеном унутрашњем дијалогу, да је режиран, инсцениран, фингиран, симулован... јер застаје тамо где би требало да се одвија – у парламенту Србије и националним медијима.

Разговора се да би се размениле мисли, боље разазнао проблем, спознале идеје о проблему, а не само да се саслушају мишљења стучњака, реда ради и без консеквенци на изградњу колико-толико сагласног па тиме и заједничког становишта. У току дијалога и по његовом привременом исходу, зна се више него што се знало пре почетка дијалога.

Стране се у дијалогу додатно упознају. По каткад се у дијалогу ствара сазнање колико се о извесним аспектима проблема, заправо, није знало. Јер, сазнање у потрази за решењем проблема се дијалогским путем увећава. То је, уосталом, од вајкада највреднија сазнајна сврха сваког дијалога. Отуда је дијалог, као вид вишестраног мисаоног општења, савршено несвршени облик делотворног мишљења.

Без обзира на актуелну јачину воље и снагу моћи заинтересованих, готових и беспоговорних решења о судбини Косова и Метохије нема. Уколико је посао на Балкану и у Србији „незавршен“, то значи да је и са српског националног становишта тај „посао“, ма како био схваћен, одиста незавршен. Шта је онда пропагирана „готова ствар“ или „свршени чин“, који се толико помињу као крунски аргументи „нове реалности“? Шта је збиља „зготовљено“, ако је започети посао одузимања и издавајања КиМ из Србије, остао незавршен? Грдно би се преварили када би помислили да је издвајање Косова и Метохије из Србије извршено неповратно, са чврстом намером да траје заувек. Ако то, уз помоћ пријатеља са стране, једнодушно желе Албанци, то свакако не желе Срби и Србија! Сукоб српске и албанске визије проблем Косова и Метохије није дефинитивно разрешио него га је за неко време одложио.

Доживљај незавршености посла поводом Косова и Метохије на српској и албанској страни је антитетички и антагонистички. Срби и Албанци су у проблему Косова и Метохије такмаци, ривали, конкуренти, противници... Док Република Србија тежи реинтеграцији покрајине, албанска страна на Косову, у Албанији и у Македонији, саркастично тражи признање пуне независности управо од Србије од које је туђом руком Косово насилно отето. Однедавно Албанци ојачававају иредентистичку тежњу уједињења у „природну Албанију“, малу не на половини површине балканског простора. О великоалбанском реметилачком фактору и албанизацији Балкана брину четири угрожене балканске државе. Све је снажнија недоумица у ком тренутку нарушавања балканске и европске безбедносне архитектуре ће реаговати Европска унија и велике силе? Да ли ће на то бити приморане тек у часу када равнотежа буде толико нарушена да је тешко ако не и доцкан спречити и обуздати обновљене сукобе?

На досадашњим округлим столовима, али и изван њих, чуло се да је потребно разборито проценити време одлучивања и тренутак доношења одлуке о решењу косметског проблема. Поновљено је и понавља се да је боље на активан начин чекати погодну прилику него седети скрштених руку. То је и моје становиште. Шта је одиста боље него без застоја и одлучно ићи у сусрет повољнијим приликама. Попут многих, уверен сам да је бескорисно чекати из прикрајка да би се нешто позитивно само од себе догодило. Пасивно ишчекивање је поражавајуће. На тај начин се ништа добро неће догодити. Чекање да се проблем реши сам од себе, или да проблем Косова и Метохије реше други без Србије и против Србије, било би неодговорни и лакоумни фатализам.

Потребно је широм отворити очи и погледати око себе, у суседство али и у несуседну даљину. Максималним опрезом потребно је, такође, избећи повреде и самоповреде. У процени унутарполитичких и спољнополитичких околности које пружају повољну прилику, нужно је уважити поменути промену констелације моћи у глобалним односима. Ако некад нисмо имали ниједног савезника, били санкционисани и осамљени, заправо очајно изоловани, а онда и безочно нападнути, данас уопште није тако. Може се рећи да Србија данас има врло моћне симпатизере и савезнике који јој пружају директну подршку. То су три велике и многољудне светске силе: Русија, Кина и Индија. Осим тих земаља и неколико земаља у Европској унији се из разних разлога не слаже са албанским сепаратизмом и не признаје ионако лажну независност Косова. Све те земље могу се означити као пријатељски настројене према Србији.

Мегасила Америка, међутим, још увек није променила базично становиште према Србима и Србији. На жалост, у односу на проблем Косова и Метохије она и даље без колебања подржава Албанце а тзв. *Republica Kosova* третира као своју омиљену геополитичку творевину. У геостратешкој стварности Косова и Метохије *Republica Kosova* је заправо Американида и НАТОида која лојално окружује базу Бондстил, стварну престоницу те војне творевине.²¹ Но, без обзи-

21 Видети: Поповић Александар, „Бондстил главни град «независног» Косова“, НИИ, 9. август 2007, стр. 14-15. Такође: Пророковић Душан, „Улога НАТО у осигуравању државности Косова и последице по државност Србије“, *Политика националне безбедности*, бр. 2, 2017, стр. 105–118.

ра што је још увек у много чему респективно, америчко становиште у балканским односима више није оно што је било до недавно, непорециво до непобитности.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА: МОЖЕ ЛИ СЕ ДИЈАЛОГОМ ПОСТИЋИ САГЛАСНОСТИ?

Лако јер рећи да је консензус о судбини Косова и Метохије неопходан. Али, како у савременој Србији доћи до сагласног становишта о будућем статусу Косова и Метохије? Одговор је нимало једноставан али и недвосмислен: кроз стрпљиву размену мишљења, путем дијалога. При том је потребно рећи да би евентуални консензус морао да садржи и извесне тактичке уступке и стратешке компромисе. Али, да не би било забуне, потребно је такође разјаснити какав би могао да буде компромис између супротних српских становишта ако су Срби манипулисана, дискриминисана и прогоњена страна, нарочито угрожени део српског народа који се налази на Косову и Метохији? Према одређењу једног модерног аутора, ако би се такав компромис и догодио, то би био трули компромис. Трули компромис на самопоричућој политичкој платфотми, на несрећу, ништа не решава, напротив мазохистички погоршава ситуацију чинећи је безизгледном и фрустрирајућом.

Дијалог пре доношења одлуке и усмерен ка евентуалној одлуци о моделу односа на Косову и Метохији и у Србији је потребан, јер је у сваком погледу бољи од избегавања разговора, прећуткивања или заташкавања проблема. Потребно је разговарати о Косову и Метохији и што темељније аргументовати своја становишта, без обзира на крајњи резултат. Да ли ће резултат да буде консензуално комплетан и дефинитиван, у форми једнодушног става о одређеном статусу - у шта сумњам - или ће да буде само једна од многих секвенци у разговору који би требало да потраје, још увек није познато.

Надам се да је на основу политичких вредности интегралитета или целокупности државне територије Србије, и суверенизма или сувереног располагања политичком влашћу, те становништва и простора, могуће досегнути неку врсту консензуса. Због спорадично дисонантних тонова на унутар-политичкој сцени Србије, консензус око Косова и Метохије

не може да буде и свакако неће бити заснован на апсолутној сагласности. То би, највероватније, могао да буде релативни већински консензус о начину и циљевима поступања Србије поводом косовскометохијског проблема. Потребно је направити заједничку стратегију, тактику и оперативу повратка оспореног и одузетог утицаја Србије на простору своје јужне покрајине Косово и Метохија.

Хоће ли се успети у хтењу које дели већина стручњака али и грађана Србије? Када ће се и како ће се то урадити? На питање шта и када предузети, мудар одговор би могао буде: урадити све што је у складу са историјским, националним и државним интересима потребно у најпогодније време! Ни преурањено, ни исхитрено, нити закаснило и у доцњи, већ у право време! Нико није мудар уколико није и стрпљив! Делотворан пут ка том циљу је неорочени унутрашњи и спољашњи дијалог у временима разговора која о Косову и Метохији предстоје.

Литература

- Бојанић Бојан, „Један полед на територијалну аутономију у Републици Србији“, Српска политичка мисао, тематски број „Дилеме уставних промена у Републици Србији“, посебно издање, 2017.
- Бојовић Бошко, Косово и Западни Балкан, Медија центар Одбрана, Београд, 2014.
- Века Лина, Затвор под отвореним небом, Хришћанска мисао, Београд, 2009.
- Гаџиновић Радослав, „Отимање Косова и Метохије“, Српска политичка мисао, бр. 3-4, 2005.
- Деспотовић Љубиша, „Геополитичка судбина Косова и Метохије – између евроатлантске окупације и пројекта Велике Албаније“, Политика националне безбедности, бр. 2, 2017.
- Калабић Радован, „Српско родољубље и Косовски завет савременог доба“. Интернет адреса: <http://www.vidovdan.org/drustvo/item/71148-radovan-kalabic-srpsko-rodoljublje-i-kosovski-zavet-savremenog-doba>
- Кнежевић Милош, „Косово и Метохија - сценарији будућности“, чланак у зборнику Косово и Метохија - изазови и одговори, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997.

- Кнежевић Милош, Крстарећа демократија. Агресија НАТО на Југославију 24. март – 11. јун 1999, ДП „Буро Салај“, Београд, 1999.
- Кнежевић Милош, Косметске теме, Лепосавић - Београд, 2006.
- Кнежевић Милош, Отмица Косова, Институт за политичке студије, Београд, 2006.
- Кнежевић Милош, „Косово и Метохија у Србији – Србија у Европи: критика проалбанске еристике косовског проблема“, Национални интерес, бр. 2, 2006.
- Кнежевић Милош, Косово дан после, Ривел Ко, Београд, 2007.
- Марковић Ратко, „Ка будућем уставу Републике Србије“, Српска политичка мисао, тематски број „Дилеме уставних промена у Репубилци Србији“, посебно издање, 2017.
- Милошевић Зоран, „Независност Космета: историјско подсећање и нова питања?“, Политичка ревија, бр. 1, 2008.
- Пејић Светлана, „Након ослобођења (1912-1999)“, део „Страдања“, Српско уметничко наслеђе на Косову и Метохији. Идентитет, значај, угроженост, САНУ, Београд, 2017.
- Поповић Александар, „Бондстил главни град «независног» Косова“, НИН, 9. август 2007.
- Пророковић Душан, „Улога НАТО у осигуравању државности Косова и последице по државност Србије“, Политика националне безбедности, бр. 2, 2017.
- Радовановић Дејан, Ђекић Мирјана, „После усвајања Резолуције 1244 (1999-2017)“, део „Страдања“, Српско уметничко наслеђе на Косову и Метохији. Идентитет, значај, угроженост, САНУ, Београд, 2017.
- Степић Миломир, Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Милован Суботић, „Конфликтни потенцијал потиснутог исламистичког екстремизма на Косову и Метохији“, Политика националне безбедности, бр. 2, 2017.
- Суботић Момчило, „Космет између силе и права“, Политичка ревија, бр. 1, 2008.
- Филимоновна Ана, „Албанизација Балкана“, у Геополитика постмодерног света, Геополитика, Београд, 2011.

Milos Knezevic

TO CONTEMPLATE KOSOVO AND МЕТОХИЈА

The Meaning of Internal and External dialogue regarding the Kosovo problem

Resume

The current position of Kosovo and Metohija is a complex problem which is better spoken about than passed over in silence. Dialogue is the path to solving historical and political problems. Solutions for complex problems can only be reached through solving; there is no reaching solutions through mere simplification. The author believes that the Kosovo problem, however complex, is ultimately solvable in perspective.

Still, it's necessary to be realistic. A great obstacle in solving of the Kosovo problem is the self-proclaimed Republic of Kosovo. The false separation of that demo-political and geopolitical forgery, founded on externally aided and supported secession, disrupts the dialogue between Serbs and Albanians. Unconditional dialogue and normalization of relations with Priština is demanded from Serbia, based on manifest passivity and non-disruption of Kosovo's joining international organizations and institutions. The final goal of anti-Serbian demands is the binding legal recognition of Kosovo's independence by Serbia. That act would, according to Western protectors of Albanians, signify an irreversible end to the process of Kosovo's recognition. Against historical, national and state interests of Serbia, Kosovo and Metohija would, by a single irrational move of open or concealed recognition, be gifted to Albanians. According to the opinion of a large majority of Serbian citizens, such a thing must never be done.

Similarly, according to the author's belief, constitutional changes shouldn't be made in the direction of renouncing territorial integrity, sovereignty and authority of the Republic of Serbia on the territory of Kosovo. Serbia should still base its political positions in external dialogue on cherishing the customs, rules

and norms of international law. In the dialogue-based search for solutions, it is necessary to rely on the insights into the geopolitical capabilities and constitutional formation of an acceptable and sustainable model of regulating Serbian-Albanian relations in Kosovo. In that sense, it is necessary to refuse to submit to the pressures for accelerating and slowing down decisions regarding the Kosovo issue and the admittance of Serbia into the EU membership. Neither of those two, in the author's opinion, are in accord with the historical, national and state interests of Serbia.

Namely, it is necessary to acknowledge current shifting of powers on the Old continent, as well as the changes in global power relations, which point to the close perspective of a different historical situation. The problematic processes on Kosovo aren't coming to an end by a long shot, nor are they a "done deal". That's why a broad dialogue regarding all possibilities is necessary for the Serbian side. Scientists from the domain of the humanities can give a specific contribution in reviewing the apt means of solving the problems of Kosovo that trouble not only Serbia, but also, in many ways, the surrounding countries, the Balkan macro region and Europe as a whole.

The author's belief is that considering the Kosovo problem through dialogue requires maximal care and thorough caution, especially in front of preemptive decisions. It's necessary to comprehend the temporary dimension of the Kosovo problem. The recently learned nature of the historical moment enables well-timed and congruous, as opposed to hasty and, unfortunately, illusory solutions. A premature and, for Serbian national interests, incompatible solution of the historical problem of Kosovo, would cause irreparable damage for Serbia, and disturbance and regret among Serbian citizens.

Keywords: Serbia, Serbs, Albanians, Kosovo and Metohija, the Kosovo problem, internal dialogue, models of solution, territorial integrity, sovereignty, the international factor.

* Овај рад је примљен 3. децембра 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 15. децембра 2017. године.